

ВИСНОВОК

про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації здобувача наукового ступеня доктора філософії, аспіранта четвертого року денної форми навчання Савчина Андрія Михайловича на тему: «Конституційні засади реалізації права на безпечне довкілля в умовах війни та післявоєнної відбудови України» в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право» 26.08.2024 р.

1. Виконання освітньо-наукової програми.

Здобувач наукового ступеня доктора філософії, аспірант четвертого року денної форми навчання Савчин Андрій Михайлович у повному обсязі виконав індивідуальний навчальний план відповідно до освітньо-наукової програми аспірантури ДВНЗ «Ужгородський національний університет», що повністю відповідає вимогам Національної рамки кваліфікацій та вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеню доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23.03.2016 №261 (зі змінами).

Дисертант Савчин Андрій Михайлович здобув ґрунтовні знання за фахом: опанував основний спектр загальнонаукових навичок та компетентностей, пов'язаних із становленням наукового світогляду та професійної етики, що дозволило розширити загальний культурний кругозір. Здобувач оволодів основними дослідницькими навичками, зокрема методами презентації результатів своєї наукової діяльності державною та іноземною мовою, використанням інформаційних технологій та комп'ютерних програм у своїй роботі, плануванням та проведенням навчальних занять, потрібних для представлення та обговорення результатів власного дослідження англійською мовою в усній та письмовій формі, а також для розуміння фахової літератури з відповідної спеціальності, презентованої іноземною мовою.

2. Виконання індивідуального плану наукової роботи (наукова складова освітньо-наукової програми).

Індивідуальний план наукової роботи аспіранта Савчина Андрія Михайловича затверджений рішенням вченої ради юридичного факультету

Державного вищого навчального закладу «Ужгородський національний університет» (протокол № 1 від 30.08.2021 року).

Науковий керівник – кандидатка юридичних наук, доцентка – Фрідманська Вікторія Іванівна.

Термін виконання роботи: 2021-2024 роки.

Представлене наукове дослідження є узагальненням наукової програми кафедри конституційного права та порівняльного правознавства ДВНЗ «Ужгородський національний університет» із кафедральної тематики «Конституційно-правове будівництво на зламі епох: пошуки оптимальних моделей» Номер державної реєстрації – 0119U102624.

Усі розділи індивідуального плану наукової роботи аспіранта Савчина Андрія Михайловича виконані в чітко встановлені терміни, що підтверджено результатами піврічного, проміжного, підсумкового (річного) та заключного звітування, а також взято до уваги всі раніше висунуті зауваження до оформлення та змістовного наповнення роботи.

Дослідження проведено своєчасно і в повному обсязі з використанням сучасних та інформативних методів статистичного аналізу.

3.Актуальність теми дослідження та її зв'язок з планами наукових робіт. Війна не лише призводить до значних людських втрат і руйнувань інфраструктури, але й створює серйозну загрозу навколишньому середовищу, що в свою чергу безпосередньо впливає на безперешкодну реалізацію громадянами права на безпечне для життя та здоров'я довкілля.

Так, право на безпечне довкілля є одним із фундаментальних прав людини, закріплених в Конституції України. Це право охоплює кілька ключових аспектів: право на чисте повітря, воду та ґрунти, тобто на середовище, що не містить шкідливих для здоров'я людини речовин; право на доступ до екологічної інформації, яка повинна бути повною та достовірною; право на участь у прийнятті екологічно значущих рішень, що передбачає можливість громадян впливати на ці рішення через громадські слухання, обговорення та судові процеси; а також право на відшкодування шкоди у разі порушення екологічних прав.

В умовах війни реалізація права на безпечне довкілля суттєво ускладнюється через низку факторів. *По-перше*, фізичне руйнування екосистем, зокрема бойові дії призводять руйнування лісів, забруднення водойм і ґрунтів через витік хімічних речовин, руйнування промислових об'єктів та інфраструктури. *По-друге*, значне забруднення територій у зв'язку із використанням військової техніки, зброї та боєприпасів, що тягне за собою забруднення територій важкими металами, токсичними речовинами, а також мінуванням, створюючи довготривалі загрози для здоров'я населення і навколишнього середовища.

У післявоєнний період відновлення України вимагатиме не лише реабілітації економічних і соціальних інфраструктур, але й серйозної уваги до екологічного відновлення. Вказане передбачає відновлення зруйнованих екосистем, забруднених територій, а також забезпечення стійкого розвитку країни на основі конституційних принципів і норм. Реалізація права на безпечне довкілля у цей період має стати пріоритетом державної політики, що забезпечить не лише екологічну безпеку громадян, але й стійкий розвиток країни в довгостроковій перспективі. Таким чином, дослідження правових механізмів забезпечення екологічних прав громадян в умовах війни та післявоєнного відновлення є надзвичайно важливим для розробки ефективних законодавчих та управлінських рішень, які повинні відповідати викликам сучасності.

Доктринальною основою дослідження є вагомий науковий доробок вітчизняних і зарубіжних правознавців. Так, опрацювання різних аспектів права на безпечне довкілля його змістовне та функціональне призначення, здійснені у працях: В.І. Андрейцева, У.В. Антонюк, С.О. Болдіжар, Л.Б. Васильчук, А.П. Гетьмана, С.Г. Грицкевич, Т.І. Діденко, Г.Д. Джумагельдієвої, В.О. Джугана, Н.Д. Казанцевої, О.В. Кисіль, В.В. Кравченка, М.В. Краснова, Н.В. Кобецької, В.В. Корольової, В.В. Костицького, О.М. Колотинської, Ю.О. Легези, В.Л. Мунтян, О.О. Орендарця, Н.І. Петрецької, В.Ф. Погорілка, П.М. Рабіновича, О.О. Статівка, О.М. Ткаченка, Н.І. Тітова, Ю.С. Шемшученко, О.В. Шульги та інших.

Емпіричну основу дисертаційного дослідження склали результати екологічних експертиз, оцінок впливів на довкілля. Особливо цінним є проведення в роботі аналізу актів міжнародних організацій, їх ролі у захисті довкілля та розвитку екологічного міжнародного руху.

4. Наукові положення, розроблені особисто дисертантом та їх новизна.

Представлені в дисертації положення, концептуальні засади, структура, постановка завдань та їх вирішення, узагальнені висновки є результатом реалізації авторських ідей і самостійно виконаної наукової праці. Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що ця робота є одним із перших у вітчизняній доктрині права комплексним науковим дослідженням реалізації права на безпечне довкілля у воєнний час та в умовах післявоєнної розбудови та утвердження нового правопорядку, в якому запропоновано актуальні наукові підходи, що містять наукову новизну, зокрема:

вперше:

- на основі ґрунтовного історичного екскурсу та компаративного аналізу розвитку правового регулювання захисту права на безпечне довкілля виділено авторський підхід до історичної періодизації та виділено шість основних періодів: 1) перший етап (IX ст. – до середини XIX ст.), який є першочерговим етапом і характеризується появою окремих охоронних елементів і переважанням регулюванням переважно прав на користування природних ресурсів звичаєвими нормами; 2) другий етап (1861 р. – 1917 р.), розпочався із земельної реформи та характеризується появою норм про охорону довкілля у «прототипній формі», а також заснуванням та розвитком екологічних рухів та ініціатив, громадських об'єднань, що включали активістів у сфері охорони навколишнього природного середовища, біологів, зоологів, природознавців та геологів; 3) третій етап (1917 р. – 1959 р.) розпочався у 1917 році і пов'язаний із змінами у політичній організації та перебудові державних інституцій, появі перших актів конституційного рівня і гарантування окремих інструментів у сфері охорони довкілля; 4) четвертий історичний етап (розпочався із 1960 року та тривав до 1990 року), характеризувався переходом від регулювання використання природних

ресурсів до прийняття природоохоронних норм та становлення конституційних гарантій саме охорони довкілля, крім того відбулося прийняття перших актів спеціального характеру по регулюванню використання та охорони окремих природних ресурсів; 5) п'ятий етап (1991 р. – 2022 р.) розпочався з незалежністю нашої держави, внесенням суттєвих змін до врегулювання процесів користування ресурсами природи, охорони довкілля із врахуванням європейських і міжнародних підходів, у цей період була сформована сучасна екологічна політика, що мала на меті гарантувати реалізацію конституційних гарантій по забезпеченню захисту довкілля; 6) шостий період розвитку (сучасний, розпочався із 24 лютого 2022 року і триває досі), зумовлений повномасштабним вторгненням, завданням непоправної шкоди довкіллю через воєнні злочини та потребою зміни природоохоронного законодавства для реагування на сучасні виклики і загрози, відновлення та збереження природних ресурсів, гарантування сталого розвитку та європейських підходів до охорони навколишнього природного середовища;

- у результаті комплексного аналізу конституційних гарантій захисту права на безпечне довкілля, які були закріплені у законодавчих та підзаконних актах, класифіковано їх у чотири групи в залежності від об'єкту охорони: 1) нормативно-правові акти, які втілюють конституційні гарантії щодо захисту довкілля в цілому і спрямовані на широку охорону природних ресурсів; 2) нормативно-правові акти, які втілюють конституційні гарантії щодо екологічної оцінки, моніторингу та спрямовані на впровадження екологічної політики держави; 3) нормативно-правові акти, які втілюють конституційні гарантії щодо захисту окремих природних ресурсів; 4) нормативно-правові акти, які втілюють конституційні гарантії щодо захисту об'єктів та природних ресурсів, які перебувають під загрозою зникнення чи потребують особливої охорони;

- обґрунтовано, що право на безпечне довкілля є забезпеченим конституційними нормами правом щодо гарантування мінімальних стандартів екологічної безпеки того середовища, яке оточує людину, і яке створює умови щодо можливості задоволення нею своїх потреб, які узгоджуються із

людською гідністю. Право на безпечне довкілля є складним та комплексним, а в умовах післявоєнної відбудови нашої державі слід розширити стандарти, гарантуючи також сприятливе довкілля із впровадженням принципів сталого розвитку.

удосконалено:

- підхід, що для охоронного механізму доволі важливими є норми, які встановлюють публічні облікові інструменти контролю за об'єктами, що можуть мати певний рівень шкідливих впливів на навколишнє середовища, а також виділяти небезпечні речовини. Обґрунтовано, що охоронними нормами закріплені два види контролю – первинний, який здійснюють суб'єкти господарювання, що проводять первинний облік охорони довкілля та інформаційної безпеки, та вторинний – здійснюється компетентними публічними органами;

- правову ідею про те, що система інституційних гарантій безпеки довкілля є трирівневою: міжнародною; регіональною (на рівні декількох держав чи територій таких держав, наприклад прикордонних); національною (інституції в межах держави, що мають функціональну ієрархію у залежності від наявної компетенції та повноважень). При цьому, система інституційних гарантій може бути тоді дієвою, коли вона є універсальною, такою, що базується на засадах верховенства права, солідарної співучасті всіх держав у гарантуванні захисту довкілля, а також можливості притягнення до відповідальності, яка б унеможливлювала повторну шкоду і гарантувала збереження використання та відновлення природних ресурсів;

- аргументацію того, що екологічну оцінку слід класифікувати за такими критеріями: 1) суб'єктом проведення: приватну (проводиться суб'єктом господарювання); публічну (проводиться органом державної влади чи місцевого самоврядування); громадську (проводиться інститутами громадянського суспільства); 2) за територіальним охопленням: локальну (охоплює один об'єкт), регіональну (проводиться на двох чи більше об'єктах у різних громадах в рамках одного регіону), національну (проводиться на об'єктах у двох чи більше регіонах держави), транскордонну (проводиться на

об'єктах, що мають вплив для територій двох та більше сусідніх держав); 3) за правовими наслідками: оцінка впливу на довкілля та стратегічна екологічна оцінка.

набули подальшого розвитку:

- положення, що конституційні охоронні інструменти у сфері захисту довкілля включають: організаційно-управлінські, економічні (стимулюючі та регулюючі), безпекові, інформаційні та технологічні інструменти. Водночас вказані конституційні охоронні інструменти у сфері захисту довкілля підлягають реформуванню, як із врахуванням європейських стандартів, так і з тими викликами, що зумовлені екоцидом під час повномасштабної війни в Україні;

- розуміння, що стратегічна екологічна оцінка та оцінка впливу на довкілля не є тотожними поняттями. Щодо спільних ознак слід виділили такі: обидві екологічні оцінки проводяться для врахування потенційного впливу на довкілля; для обох екологічних оцінок важлива мета – мінімізувати та не допустити шкідливий вплив на довкілля; обидві екологічні оцінки проводяться уповноваженими суб'єктами; проведення таких екологічних оцінок чітко регламентовано спеціальним законом; запроваджено окремі державні реєстри для обліку вказаних екологічних оцінок; при обох видах оцінювання передбачено залучення громадськості і проведення відповідних консультацій. Щодо відмінних ознак, то виявлено наступні: оцінка впливу на довкілля проводиться щодо об'єкта, діяльність якого може вплинути на довкілля, а стратегічна екологічна оцінка проводиться щодо наслідків державного планового документу; відмінності у суб'єктному складі тих, хто проводить оцінку впливу на довкілля та стратегічну екологічну оцінку; відмінності у передбачених законом етапах проведення оцінки.

6. Наукове та практичне значення дисертаційної роботи. Теоретичне значення дисертаційного дослідження розкривається через вирішення комплексного завдання та розробку теоретико-правової моделі конституційних засад реалізації права на безпечне довкілля в умовах війни та післявоєнної відбудови України. Результати дисертаційного дослідження вносять важливий

вклад у розвиток науки конституційного права у частині гарантування права на безпечне довкілля, розвивають положення про імплементацію міжнародно-правових стандартів у сфері охорони довкілля для ефективної відбудови та відновлення України, у тому числі на засадах сталого розвитку.

Практичне значення дисертаційної роботи полягає у розробці чітких рекомендацій до удосконалення низки нормативно-правових актів, у тому числі Лісового кодексу України, Кодексу України Про надра, Законів України «Про охорону навколишнього природного середовища», «Про стратегічну екологічну оцінку», «Про оцінку впливу на довкілля», «Про охорону атмосферного повітря», «Про рослинний світ», «Про тваринний світ», а також «Положення про громадських інспекторів з охорони довкілля». Результати дисертаційного дослідження можна використати як основу майбутніх наукових пошуків вирішення проблем у сфері охорони довкілля, а також при викладанні таких навчальних дисциплін як «Конституційне право», «Міжнародне право», «Екологічне право», відповідних спецкурсів із охорони довкілля.

Головні результати дослідження, подані в дисертації, використовуються та можуть бути застосовані:

- *у законодавчій діяльності* – як теоретико-методологічне підґрунтя для вдосконалення чинного законодавства України шляхом внесення змін і доповнень до нього, розроблення проєктів нормативно-правових актів, спрямованих на безперешкодну реалізацію права на безпечне для життя та здоров'я довкілля в конституційне законодавство та державно-правову практику;

- *у навчальному процесі* – для підготовки навчально-методичних матеріалів і викладання в Ужгородському національному університеті таких навчальних дисциплін, як «Конституційне право України», «Конституційне право зарубіжних країн», «Міжнародне право», «Екологічне право», відповідних спецкурсів із охорони довкілля.

Використання результатів роботи. Основні результати дослідження обговорювалися на засіданнях кафедри конституційного права та порівняльного правознавства юридичного факультету Державного вищого навчального закладу

«Ужгородський національний університет». Окремі положення, висновки, пропозиції та рекомендації, сформульовані в дисертації, отримали також апробацію на міжнародних наукових та науково-практичних конференціях, міжнародних правових школах, зокрема: підсумковій науковій студентській конференції юридичного факультету (16 травня 2023 р.); міжнародній правовій школі *«Правова охорона культурних та матеріальних цінностей під час війни: міжнародна практика, реалії російсько-Української війни»* (29 вересня 2023 р.); 78-ій підсумковій науковій конференції професорсько-викладацького складу юридичного факультету.

7. Оцінка мови та стилю дисертації. Дисертація написана з правильним вживанням юридичної та спеціальної термінології. Стиль викладення в дисертації матеріалів дослідження, наукових положень, висновків і рекомендацій забезпечують легкість і доступність їх сприйняття.

8. Відповідність діючим вимогам щодо оформлення дисертації. Дисертація Савчина А.М. «Конституційні засади реалізації права на безпечне довкілля в умовах війни та післявоєнної відбудови України» є завершеним і самостійним науковим дослідженням, результати якого мають цінність і наукове значення для подальших досліджень особливостей функціонування та реалізації права на безпечне для життя та здоров'я довкілля. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, що поділяються на вісім підрозділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел. Загальний обсяг дисертаційної роботи становить 203 сторінки.

9. Відповідність змісту дисертації спеціальності, з якої вона подається до захисту. Дисертаційна робота Савчина А.М. «Конституційні засади реалізації права на безпечне довкілля в умовах війни та післявоєнної відбудови України» відповідає паспорту спеціальності 081 «Право». Це забезпечується предметною областю дослідження та основними методами дослідження.

10. Зауваження та рекомендації:

- в межах дисертаційного дослідження не до кінця розмежовані терміни «екологічна безпека» та «право на безпечне довкілля». Хоча ці поняття

взаємопов'язані, вони мають різні юридичні значення, тож робота значно виграла б, якщо б автор приділив більше уваги цьому питанню;

- права на безпечне довкілля тісно пов'язане з іншими конституційними правами, такими як право на життя, здоров'я та власність. Відтак, цінним було б проаналізувати ці взаємозв'язки, оскільки вони можуть чинити вплив на комплексний підхід щодо захисту екологічних прав.

Відзначимо, що здобувачем було враховано значну кількість основних рекомендацій, наданих у процесі попередніх обговорень роботи. Зазначені зауваження та побажання не впливають на загальну позитивну оцінку роботи та не зменшують її наукової новизни і практичної цінності, тому не є перешкодою для її представлення в разову спеціалізовану вчену раду для офіційного захисту.

11. Відповідність дисертації вимогам, передбаченим Наказом Міністерства освіти і науки України «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» №40 від 12.01.2017 р. (із змінами та доповненнями).

Дисертаційна робота Савчина А.М. «Конституційні засади реалізації права на безпечне довкілля в умовах війни та післявоєнної відбудови України» повністю відповідає вимогам Наказу Міністерства освіти і науки України «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» №40 від 12.01.2017 р. (із змінами та доповненнями).

12. Кількість наукових публікацій, повнота опублікування результатів дисертації та особистий внесок здобувача до всіх наукових публікацій, опублікованих співавторами та зарахованих за темою дисертації. Основні результати комплексного дисертаційного дослідження висвітлені у семи наукових публікаціях, у тому числі у чотирьох статтях, включених МОН України до переліку наукових фахових з юридичних наук, та трьох тезах доповідей на наукових та науково-практичних конференціях та міжнародних правових школах.

Наукові праці, в яких відображені основні результати дослідження:

1. Савчин А.М. Становлення конституційно-правових засад та гарантій права на безпечне довкілля в Україні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право.* Вип. 81. Ч.1. 2024. С. 145-150.

2. Савчин А.М. Принцип верховенства права у системі конституційних засад реалізації права на безпечне довкілля. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. Вип. 82. Ч.2. 2024. С. 92-96.

3. Савчин А. М. Значення конституційних охоронних норм у системі засад реалізації права на безпечне довкілля. *Аналітично-порівняльне правознавство*. № 2. 2024. С. 178-181.

4. Савчин А. М. Екологічне оцінювання як конституційна гарантія реалізації права на безпечне довкілля. *Аналітично-порівняльне правознавство*. № 3. 2024. С. 268-271.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

1. Савчин А. М. Становлення міжнародних засад захисту навколишнього природного середовища: матеріали підсумкової наукової студентської конференції юридичного факультету (16 травня 2023 р.). Ужгород: ДВНЗ «УжНУ», 2023. С. 297-300.

2. Савчин А. М. Моніторинг у системі охорони права на безпечне довкілля: матеріали 78-ї підсумкової наукової конференції професорсько-викладацького складу юридичного факультету. Ужгород: Видавництво УжНУ «Говерла», 2024. С 74-78.

3. Савчин А. М. Окремі аспекти розуміння змісту права на безпечне довкілля. *Правова охорона культурних та матеріальних цінностей під час війни: міжнародна практика, реалії російсько-Української війни*: матеріали міжнародної правової школи. (м. Ужгород, 29 вересня 2023 р.). Ужгород: Ужгородський національний університет, 2023. С. 48-52.

12. Результати перевірки роботи на академічний плагіат. У ході перевірки дисертації запозичень матеріалу без посилання на відповідне джерело не виявлено. Перевірка проводилася сертифікованою програмою Strike Plagiarism.

Результати дисертації апробовано на засіданні кафедри конституційного права та порівняльного правознавства №1 від 26.08.2024 р. За результатами кафедрального засідання ухвалено рішення про надання висновку про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів

дисертації Савчина А.М. на тему «Конституційні засади реалізації права на безпечне довкілля в умовах війни та післявоєнної відбудови України».

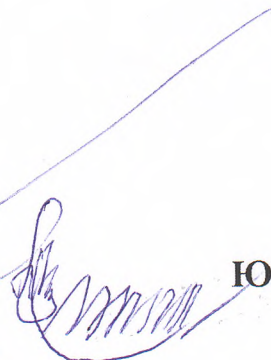
Встановлено, що за актуальністю, ступенем наукової новизни, обґрунтованістю, науковою та практичною цінністю здобутих результатів, дисертація Савчина Андрія Михайловича відповідає галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право» та вимогам «Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах)», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261, а також «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44, а також Наказу Міністерства освіти і науки України «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» № 40 від 12.01.2017 р. (із змінами та доповненнями).

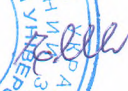
Дисертаційна робота **рекомендована до захисту** у разовій спеціалізованій вченій раді за спеціальністю 081 «Право».

**Головуючий на засіданні,
д.ю.н., професор, завідувач кафедри
конституційного права та
порівняльного правознавства
ДВНЗ «УжНУ»**

**Підпис д.ю.н., проф. Ю.М. Бисаги
засвідчую
Вчений секретар ДВНЗ «УжНУ»**

Юрій БИСАГА

Олена МЕЛЬНИК